

TONI STRUBELL, ESCRIPTOR

Text: EDUARD VOLTAS / Fotos: MIREIA MARGENAT

"Els catalans som massa purs"

Toni Strubell (Oxford, 1952), professor de Filologia Anglesa a la Universitat de Deusto, a Bilbao, parla d'"El cansament del catalanisme" (Ed. La Campana) quan és a punt d'exhaurir-se'n la primera edició, cinc mesos després de la seua publicació.

Què vol dir que el catalanisme està cansat? Quins en són els símptomes?

—A finals dels anys 80, Joan B. Culla i Vicenç Villatoro van ser els primers a parlar de l'acomplexament del catalanisme o de la "fatiga" de la catalanitat. Els termes van fer fortuna i aviat els polítics van començar a reconèixer una crisi del catalanisme. L'estiu de 1993 el president Pujol va demanar col·laboracions per a analitzar el fenomen. Suposo que no devia pensar en tesis com les que jo defenso perquè hi atribueixo no poques responsabilitats al pujolisme. Ha, ha! Des d'una perspectiva històrica, els símptomes salten a la vista partint de la inquietant normalitat amb què l'any 1978 s'imposa i s'accepta un marc legal més o menys antiparticularista per a Catalunya, fet que un catedràtic americà va qualificar de "victòria pòstuma" d'Ortega y Gasset. Les elits catalanistes han bandejat el moviment popular i s'ho han volgut fer sols. Ara troben que el catalanisme ni ha calat en la societat, ni té recursos per seduir els nous catalans, ni tan sols pot imposar certa lògica científica en el camp de la llengua. Cal parlar d'un salt de més de 60 o 80 anys enrere en el temps. El cansament és això. Ens han sectorialitzat, com si fòssim testimonis de Jehovà.

—D'on arrenca històricament aquest cansament?

—Si haguéssim de trobar el moment d'arrencada del cansament, trobaríem pistes en l'acotament dels ideals de la Renaixença pràcticament en una sola classe, la conservadora. A Verdaguier, el tenien com un pagesot exòtic! Joan Fuster parla de la falta d'arrelament po-

pular dels patrons mítics cultivats per la Renaixença, i no sols a València sinó al mateix Principat. Com diu Marfany, les classes populars es quedaven tan amples davant el catalanisme hegemònic. Altrament no s'explica el fenomen Lerroux! Per tant hi ha un mal enfocament d'entrada, almenys en aquesta modalitat de catalanisme. Però on més clarament es nota un trenca-

"El catalanisme, ni ha calat en la societat, ni té recursos per seduir els nous catalans, ni tan sols pot imposar certa lògica científica en el camp de la llengua. Cal parlar d'un salt de més de 60 o 80 anys enrere."

ment de la trajectòria progressiva del catalanisme polític és en la Guerra Civil. Ucelay da Cal i Borja de Riquer s'han referit, no sense raó, a un efecte de daltabaix col·lectiu. Fins i tot, d'una mena de desengany social amb el catalanisme. L'esquerra catalanista és indubtable que ha hagut de pagar els excessos de la guerra, malgrat haver-los volgut impedir. Després de la guerra, bandejant la temptativa del FNC, s'aposta per una estratègia culturalista que no aconsegueix de reenganxar amb l'imaginari popular de la pre-guerra. Quan els aliats aposten per Franco, queden destarotades les possibilitats de vertebrar un catalanisme conseqüent. Això no passa a Euskadi, on el boca a boca i el conreu del pensament mític és intens perquè és possible. Té cobertura. Té discurs. I actua entre el poble més baix.

—En el llibre carrega durament contra l'esquerra catalana i també contra el catalanisme conservador de CiU. Ningú no ho ha fet bé, des del 77?

—Miro de no carregar sinó d'apuntar alguns fets objectius. L'esquerra catalana d'avui —llevat d'ERC, PSM i UPV— s'ha sucursalitzat totalment fins a un punt desconegut des del temps de Lerroux. I el catala-

nisme conservador ha escollit com a model la segona etapa de Cambó, amb gestos de la primera per a la galeria. Intervencionisme a Espanya i poc interès per transformar la societat a casa. El resultat és que ningú no s'ha molestat a explicar història i recuperar un projecte de país. En conseqüència, l'any 1991 només el 34,1% dels catalans sabien qui va ser Lluís Companys! Com ha observat el fi periodista irlandès Colm Toibín, hi ha hagut una generació de catalans a qui "ningú no els ha volgut parlar de l'avi". Ni l'esquerra ni la dreta. És un fenomen que no s'ha donat ni a Lituània, ni a Irlanda, ni a Euskadi, on els "llocs de la memòria" han estat vivament conservats.

—*El problema és la classe política o el poble, que, en expressió de molts polítics nacionalistes, "no demana més"?*

—Moure una societat, recuperar el temps d'un país és una cosa que depèn d'uns pocs anys fèrtils. Després ve la fossilització social i la imposició d'uns nous fets consumats que ràpidament esdevenen llei. En el cas català la pretesa dringadissa de sabres va ser l'excusa perfecta per no moure gaire res amb la mort de Franco. El problema és, sobretot, que no es va saber moure la cultura popular en un sentit *catalanista*. No amb efectivitat. Ho diu Miquel Santaulària en EL TEMPS, número 613, en el cas de les falles a València. Al Principat va passar tres quarts del mateix. Molta festa literària i patumeria, i poca potenciació de l'arrel popular... Després passa que quan busques el poble per firmar manifestos, acudir a manifestacions o almenys indignar-se amb el PP, no el trobes enlloc...

—*En el llibre relaciona el cansament del catalanisme amb la manca de conreu d'un pensament mític nacional. Què és i quina funció té aquest per a una societat nacional?*

—Aquest és un tema apassionant. No hi ha nació que funcioni sense mites. A totes les cancelleries polítiques del món ho saben perfectament. Els tractats de politologia més moderns insisteixen molt en el tema, en diguin imatge, cohesió social, propaganda o com vulguis. Kapuscinski, Satrústegui, Rollo May, Collon, Ziegler, Chomsky, i molts pensadors de l'esquerra s'hi han interessat vivament. Però si dius que una nació sense estat com Catalunya també necessita d'aquest conreu, arrisques que els hobsbawmians com Porta Perales i Arcadi Espada —entre d'altres eutanastes nacionals— se't berenin cru. Als estats-nació, en canvi, ningú no els diu res. França, amb els fastos del 1989 i l'any Clodoveu, Estats Units per celebrar els 200 anys d'independència, Espanya amb el *Descubrimiento* o el 1998, tots han conreat i continuaran conreant copiosament el pensament mític nacionalista de forma molt intencionada, perquè saben que s'hi juguen la cohesió

social. A Euskadi, on tenen menys complexos que nosaltres, es van reunir 80.000 persones a Gernika el 26 d'abril de 1987 per recordar els cinquanta anys del bombardeig. A Catalunya només s'ajunten 80.000 persones per veure futbol, menjar cargols o ballar sevillanes! L'any de l'acte a Gernika ningú no va recordar que la mateixa Legión Condor havia bombardejat Lleida de forma molt semblant el 2 de novembre del 1937. El 1986, mentre el papa Wojtyla canonitzava més i més víctimes de la FAI, ningú no va recordar que feia cinquanta anys que els franquistes havien afusellat un president del Barça, Josep Sunyol i Garriga. El 1990, el cinquantenari de l'afusellament de Companys va ser penós. D'aquests "llocs de la memòria" i d'altres com Basset, Moragues, etc., els cantants populars irlandesos n'haguessin fet autèntics cançoners. Aquí n'hem fet un autèntic tabú. I a sobre va Jaume Lorés i ens diu que són "ases" els qui han pretès fer altra-

ment. Els catalans som massa purs, massa culturalistes. Els pobles "normals" és clar que no funcionen així.

—*És lícit manipular la pròpia història en funció d'uns objectius polítics nacionalistes?*

—Pierre Vilar ha dit que l'historiador autèntic no pot tractar mai la història amb neutralitat. Durant anys han menystingut Ferran Soldevila dient que era romàntic i manipulador. Després, un bon dia, et surt un editorial de l'*Avenç* dient que era un historiador modèlic! Durant anys la marginació de Soldevila havia anat de perles als desactivadors del catalanisme, que així podien relativitzar, o simplement negligir, les documentades cròniques sobre la corpenedora repressió exercida per Felip IV i Felip V contra Catalunya. Un cop marginat Soldevila i Rovira, feia furor el model de pactisme temporitzador preconitzat per Jaume Vicens Vives. Evidentment era

"La Cançó, en inspirar-se en Brel, Brassens i Ferré, no és nacionalista com l'irlandesa o la basca. És un meravellós despertar de l'alegria col·lectiva, però no persegueix l'alliberament nacional."

una visió molt més còmoda i espanyolitzada del país que satisfia les necessitats de la burgesia catalana del franquisme. A més els permetia de reenganxar-se a l'"ideal" del seny preconitzat per Llorens i Barba. Manipular la història? Mai no és lícit. Però sí que és lícit, fins i tot científic, d'afirmar que la ciència i la racionalitat no tenen respostes per a absolutament tot. Els teòrics defensen que el pensament mític permet d'explicar coses que aparentment no tenen explicació i que alhora permet d'arribar a sectors socials on l'erudició no pot arribar. És evident. Els estats-nació fa dos-cents anys que ho saben.

—*El cansament del catalanisme conté dures crítiques contra la majoria d'escriptors catalans contemporanis, i també contra els integrants de la Nova Cançó. Els acusa gairebé de deserció nacional...*

—Uf! Lamento molt haver donat aquesta impressió. Crítiques *contra*, mai. Això deixem-ho per a en Láz-

ro Carreter o en Vargas Llosa! Jo simplement he volgut desenvolupar un fil d'anàlisi que el mateix Joan Fuster va començar a descabdellar basant-se en l'opció que fan el gruix dels escriptors no exiliats de la postguerra, que havien de treballar en condicions penoses. És un moment en què, com ha opinat Salvador Cardús, molts aspiren –potser a deshora– a una “normalitat”. Fuster diu que Carles Riba encoratjava els seus deixebles a escriure “com si el país no hagués patit una ferida profunda”. Això per mi va ser un error. Tampoc devia la literatura catalana desatendre l'aspecte mític, apologista, com ho solen fer les literatures dels països derrotats, potser a costa de certa qualitat. Com ocorregué a Lituània. Fixa't que fan més per cultivar el mite republicà els escriptors d'esquerres irlandesos i anglesos –Spender, McNeice, Auden– que no els mateixos catalans. Espriu i Sales són admirables des del punt de vista lingüístic i literari, però el reconciliacionisme ètic que sovint preconitzen ens porta a una lectura de les seves obres que frega

el *mea culpa* nacional. Com reclama Fuster, feia falta més claror, més compromís a l'hora de defensar una trajectòria que venia d'abans de la guerra, i que ara s'havia d'apuntalar. En *El temps de les cireres* de Montserrat Roig jo hi veig la demostració palpable de l'equivocació que es comet, perquè de sobte, quan arriba la transició, només una casta selecta sap de què va la història. Per al poble, no ha arribat “el temps de les cireres”, no hi està preparat. Ara bé, els autors en si no hi tenen cap culpa. Són el producte de l'ambient en què es movien, com tot bon autor. Quant a la Cançó, en inspirar-se en Brel, Brassens i Leó Ferré, és normal que no sigui nacionalista com la irlandesa o la basca. És un meravellós despertar de l'alegria col·lectiva, sí. I de la llengua. Però en res comparable a la música d'una nació que persegueix l'alliberament nacional. Comparem-la amb la música dels Barleycorns, Wolfé Tones o Dublíniers irlandesos. O amb Pello ta Panxo o

—Quin paper creu que ha representat la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió en la construcció d'un imaginari nacional català?

—Un paper colossal. La CCRTV ha aconseguit de fer imaginar a tots els seus telespectadors que els millors tennistes del món són espanyols. També ha aconseguit —amb ‘Classificació ACR’— que gran part del jovent cregui que el franquisme no va ser més que una broma, com ha denunciat en Jordi Garcia-Soler.

idea-força del catalanisme d'aquest moment —ara d'esquerres— era que el catalanisme mateix equivalia a justícia social, a democràcia d'una manera radical. Per això va engrescar tant la societat. En contrast amb això, el màxim interès dels polítics de la Transició era que això no es repetís el 1977. És per això que, com ha analitzat Jordi Vidal Pla, el model de pensament catalanista preconitzat pel pujolisme defuig sistemàticament qualsevol “lloc de la memòria” d'expressió sobiranista o radical. CDC durant anys s'ha plantejat d'arraconar el catalanisme conseqüent i d'ignorar el que quedava d'una determinada memòria col·lectiva. Ho fan perquè busquen la còmoda incardinació de Catalunya dins Espanya. Com en una ocasió va dir en Manuel Vázquez Montalbán: “la transició va ser una mena de pacte entre víctima i botxí en què la víctima havia de mostrar-se disposada a perdre la memòria”. I aquest pacte, al pujolisme li ha anat d'allò més bé. A Catalunya no tant.

Oskorri d'Euskadi. Fora d'algunes cançons de Coses, Al Tall o Raimon són poquíssims els casos de cançons que conreen pensament mític catalanista amb la inclusió de “llocs de la memòria” explícits. Aquí s'amaga un tabú digne de millor anàlisi. La Cançó és moderna, és de qualitat, aspira a ser “normal”. Però jo no veig que sigui nacionalista més enllà de l'ús lingüístic.

—Vostè sosté que el triomf electoral de Macià, l'any 1931, respon entre altres motius a l'existència prèvia d'un determinat pensament mític catalanista. Podria resumir quines n'eren les idees-força i quines són les conreades per l'actual catalanisme hegemònic?

—Sense el conreu d'un pensament mític, és difícil d'explicar el triomf de Macià. Quan vam fer la biografia de Sunyol amb en Carles Llorens i en Josep Maria Solé Sabaté, vam topar amb l'enorme iceberg del setmanari *La Rambla* que ell feia. “Iceberg” per desconegut i perquè permet veure la força profunda que havia anat acumulant el catalanisme republicà durant la dictadura de Primo. La

